

ZSĪTĀRS

22

'382'

2012. GADA NOVEMBRĪ 1,25 Ls

ANDRA VĒTRAS foto



Lidošana ir kā
narkotikas —
pilots,
kapteinis
INGUS SLOKA



Kam ir izdēvīgs
pasaules
gals?



OJĀRA
STALTA
ieteikumi labai
dzīvošanai



Kadiķis
veselībai



Skūpstīsimies,
un labi būs!



Kā atvairīt
depresiju

ISSN 1407-5059



9 771407 505009

48

Rudens laiki un svētes

BIRUTAS PORIETES
zīmējums

Hristiešu-krustnešu «dāvanas» Rudenāju (Jumības) laikā

Ko tad mums Rudenāju laikā ir ie-dēstījuši hristieši? Daudzus jaunus svētkus. Un daudzi autorī šos jaunos hristiešu svētkus pasniedz kā latviešu svētkus. Parasti pie šiem hristiešu svētkiem tiek pīesaistītas kaut kādas, nebūt noteiktas, saimnieciskas izdarības, sākums vāi beigas kaut kādiem laukā darbiem. Latviesiem Rudenāju laikā bija daudzas svētes reizes, bet tās patiešām bija saistītas ar kāda darba nobeigumu vai sākumu. Tāpēc tās nevarēja būt strikti noteiktas pēc kalendāra datumiem, jo reģionālā atšķirība lauku darbos ir ļoti liela. Vienā novadā ķirši un plūmes zied divas nedēļas agrāk nekā citā; vienā novadā rudzi jau gatavī, kad citā vēl puszaļi. Tā kā noteikt, kad ar hristiešu baznīcas vai partijas lēnumu jāsāk sēt ziemāju rudzi, būtu ačgārni. Konkrēto darbu nobeigums katrā novadā bija atšķirīgs un līdz ar to svētes starp Jumījiem un Apjumībām arīdzan notika dažādos laikos, bet ne par godu hristiešu svētajiem. Dieva noliktās svētes reizes ir tikai paši Jumī un Apjumības.

Pirmie hristiešu svētki šajā laikā ir **Svēta Labrenča** (saukts arī Lārancis — St. Lawrence, San Lorenzo) diena 10.augustā. Šajā datumā 258.gadā Romas imperators Valerianus (valdījis 253.-260.g.) izdeva pavēli par nāves sodu (it kā saistībā ar finansēm) hristiešu biskapiem, priesteriem un diakoniem (diakonam tajos laikos hristīgās baznīcas hierarhijā bija lielāka nozīme). Diakons Labrencis uz restēm vīrs sārts līkts tieši 10.augustā, un viņu burtiski izcepuši... (daļa pētnieku gan to noliedz). Valerianus troņa pēcnācējs Gallienus vēlāk anulēja visus Vajeras izdotos likumus par hristiešiem, bet hristieši Labrenci vēlāk pasludināja par svēto un 10.augustā

aizliedza kurināt uguni. Hristianizētajos tautas tīcejumos pat skan: «Lārancis esot cepts uz oglēm, tādēļ Lāranci nedrīkstot uguni kurināt» vai — «Labrenča dienā nekurināja uguni, izņemot tikai pašu rītu; lai nebūtu ugunsgrēka un lai Labrenčim nebūtu jādeg uz restēm». Lūk, cik dzīli zombēti bija tautieši! Otrs, vēl briesmīgāks, piemērs par Labrenča dienas upuriem — «Dedzi, dedzi, uguntiņa. Tu nezini, ko es došu: Es tev došu baltu vistu, Ar visiem cālišiem.» Bet latvieši nekad neko Dievam neupureja, pat vīstas spalviņu ne, tad kur nu vēl gaiļa bērnus! Latvieši tikai ziedoja kādu ziedu, maizes kukuli, medus kāri. Naujas ziedošanu baznīcāi — to ieviesa tikai hristieši. Semitu un hamītu tautas, amerīndi, daudzi aziāti (bet ne vīsi), jā, viri upurēja, bet ne baltu tautas! Vēl viens kuriozs tīcejums: «Ēdienu Labrenča dienā sildīja pēc Saules noiešanas» — tas jau «ož» pēc Ramadana. Lai hristieši atzīmē šo dienu, bet tai nav nekāda sakara ar latviešu Uguns dienu, kas saistās ar Uguns rituālu, senos laikos — ar uguns iedegšanu rijās, apgaismojuma uzsākšanu mājokļos — tāpat kā tagad pašvaldība iestēdz apkures kālus un ielu apgaismojumu.

Nākošais unikums — **Māras diena 15.augustā**. Tā ir Mīrjamās (Marijas), Ješua mātes debesbraukšanas diena. Kas attiecas uz Josefa (Josifa) sievu Mīrjamā, tad vīnās dievišķošana iesākās ar Efēzas konciļu 431.gadā. Hristiešu baznīca tikai IX gadu simteni sāka svīnēt šo dienu, lai gan Ješua mātes dievišķibū tā istī līdz galam atzina tikai Vatīkāna konciļs 1854.gadā, kad apstiprināja «Bezvainīgās ienemšanas doktrīnu». Hristiešu baznīcāi tā apstiprināšanai vajadzēja turpat vai 2000 gadus, lai gan šo teoriju izstrādāja jau Ješua tēvs Josefs, lai nelaikā (pēc saderināšanās) dzimušo

Ješua varētu pasludināt par Jaunās Valstības valdnieku. BET kāds mums, latviešiem, ar visu to sakars? Nekāds. Varām jau atrast literatūrā, ka daži hristiani-zētie latvieši veduši arī lopus, sevišķi aitas, uz hristiešu baznīcu svētīšanai. Mums ir sava dievība Māra, kuru mēs daudzinām visās pavasara, vasaras un rudens svētēs. Latviešu Māras baznīca — birzs. Tās vidū ir aplveida klajums, kurā nekad neaug koki. Tieši šādās baznīcās latvieši noturēja savus rituālus, arī Mārai pa godu, no kā arī radās nosaukums — «Māras baznīca». Arī man ir sava Māras baznīca. Un tādā es varu bez uztraukuma pat izpušķotus lopīņus ievest...

Rudenāju laikā mums ir vēl viens šedevrs — **Bērtuļa diena** 24.augustā. Tajā hristieši svīn apstuļa Bartolomeja dienu, bet tā bija arī masveida slaktīņa nakts. 1572.gadā, naktī no 23. uz 24. augustu, vieni hristieši — katoļi slepkavoja otrus hristiešus — protestantus. To pašu, tikai Sv. Mihaila (Mīkeļa) dienā, iepriekš jau bija darījuši protestanti ar katoļiem. Bērtuļa dienas tirgus panemts no latviešu Rudenāju jeb Jumja tirgus nākošā dienā pēc Apjumībām. BET kas tie par svētkiem mums, latviešiem?!

Bet labāk pāriem pie latviešu Dieva dotās svētes — saulgriežu svētkiem — Apjumībām.

Apjumības

Apjumības, tāpat kā Lieldienas, ir saulgriežu svētki. Ja Lieldienas ir centrālie Pavasara svētki, tad Apjumības — Rudens galvenie svētki. Tā ir septītā Dieva noliktā svēte. Apjumību svēti sākam 21.septembrī, turpinām 22.septembrī, bet 23.septembrī vēl ir Rudenāju jeb Jumja tirgus.

Rudens ekvinokcija ir laika moments, kurā Saules diska centrs šķērso debesu ekvatoru virzienā no debesu sfēras ziemelpuslodes uz dienvidpuslodi. Šogad rudens ekvinokcijā Saule atradās 22.septembrī. Latviešiem, tāpat kā visām baltu tautām, tā bija lielā dīzsvēte, kurā turpinām godināt un daudzināt Jumi un Māru.

Hristieši Apjumības nobidīja uz 29.septembrī — kā Svētā Mīhaīla (Mīkeļa) dienu. Bet daži latviešu autorī raksta par dievadēlu Mīkeli — no jūdaistu, musulmaņu un hristiešu ercenēģēla Svētā Mīhaīla līdz latviešu Mikelim! Pēdējos gadu simtos hristieši centušies Jurni pārvērst par vīrsēngeli. Protams, mums ir daudzas jaundainas ar Ješua (Jēzus Hристus) un citu hristiešu svēto piemīnēšanu, bet Mihails (latviski — «dievam līdzīgais») ir vairākus tūkstošus gadu vecāks pat par Ješua un pat daudz vecāks par Abrahamu un Zāru. Viņš nāk no Ādama (Adnana) «grupējuma» un, domājams, ka tieši viņš komandēja Ādamu un viņa pirmo sievu Lilitu (daži autori

gan raksta, ka viņa bija Ādama konkubīne). Kopumā bija 10 arhēngeli jeb ercenģēļi. Ir tāda teoloģijas nozare kā Eņģeloloģija — pēc šīs mācības Miša (Mīkelis) bija tikai astotais, bet Gabriēls (hristiešiem otrs svarīgākais) — devītais eņģelis pēc ranga. Pēc Emanātisma teorijas, saskaņā ar kuru, dievība izstaro radošu enerģiju, kas rada garīgo un materiālo Pasauli, Miša bija Dieva dēls. Tā kā to latviešu autoru darbi, kuros Mīkelis minēts kā dieva dēls, pilnīgi atbilst jūdaistu teorijām, it sevišķi — kabalai.

Par eņģeljiem man ir sagatavots atsevišķs stāsts, kurš saucas «Pasaules Ministru kabinets», tur par šo struktūru varēsiet izlasīt tuvāk. Esēnī, rakstot Jauno Derību, visus eņģelus iedalīja trīspakāpju taksonomiskā sistēmā (aptverošās sfēras). Centrā ir Dievs, bet ercenģēļi ir tikai trešajā (ārējā) sfērā. No jūdaistu 10 ercenģeljiem viņi atstāja tikai Mihailu (Mīkeli), kurš simbolizē varu un cīnu ar jauniem spēkiem, un Gabriēlu (simbolizē dievišķo atklāsmi), bet ortodokslie kristieši vēl dievina arī Rafaēlu (simbolizē Dieva dziedniecību, un viņa pārzinā ir slimošana, ārstēšana, zāļu pielietošana un medicīniskā ātrā palīdzība) un Uriel jeb Ariel (simbolizē Dieva visgudribu un atbildību par prātošanu uz zemes). Ja Pirmās sfēras eņģeli darbojas tikai ap Dieva troni, tad otrs — ir Debesu pārvaldnieki, bet trešās sfēras eņģeli tieši saistīti ar zemēm un tautām un ar katru no mums. Trešās sfēras eņģelus iedala trīs eņģelu grupās, no kurām tikai vieni ir Ercenģēli — virsenēļi.

Mihails, ka ercenģēlis, ir galvenokārt Izraēlas un Jaunās Izraēlas (daži ar to saprot ASV, daži visu Pasauli) pārvaldnieks. Mihaila simbols ir zobens, nevis tirgotāja bezmērs, tāpēc saukt Tirgus dienu par Mīkeļa tirgu ir kaut kā nepieņemami, bet iestāstīt jau var visu.

Starp citu, Sātans, pirms krist Dieva nežēlastībā, bija eņģelis no otrās sfēras, kurā bija un ir četru kategoriju (grupu) eņģeli: Dominioni, Tīkumības eņģeli, Varas eņģeli un eņģeli ar nosaukumu — Autoritātes. Viņš bija Varas eņģelu grupas vadītājs. Latviešiem nekad nekādu eņģelu nav bijis — tie atnāca, tūpēdamī uz krustnešu kamiešiem.

Apjumības, Rudenāju centrālos svētkus, svinēja visplašāk un parasti — trīs dienas. Pirmajā dienā (dažos novados otrajā) svinīgi ravēja, kēra un nēma Jumi (pasākumi saucas — Jumja ravēšana, Jumja keršana jeb dzīšana, Jumja nēmšana) un ceremoniāli to nesa mājās, kur paglabāja Jumja vainagā. Dažkārt noplausanai atstāja nelielu zemes gabalu, lai to svinīgi nopļautu saimes un viesu klātbūtnē. Dažos novados pēdējā laukā atstāja kādu gabaliņu Jumim, kurš tad arī palīka nenovākts visu ziemu — lai nākamā gadā būtu bagātīga raža. Šīs pussvētes (savaites astotā diena) var karā notiek svinības pie ugunskura ar mielastu, dejām, dziedāšanu un pirts rituālu. Otrajā dienā veic speciālu Uguns rituālu ar simboliskiem ražas ziedojušiem Dievam un Mārai. Pēc tā sekotās lielais, bagātīgi klātais svinību mielasts

ar Jumja daudzināšanu dziesmās un ziedā došanu simboliskam Jumim. Trešā dienā, kura latviešiem bija pirmadiena, notika Derības vai Vedības (Lidzināšana un Mārtošana), Rudenāju tirgus, dažādi saimnieciski norēķini, jo Apjumības bija arī saimnieciskā gada nobeigums.

Apjumībās, tāpat kā Jumjos, pīn skaistus vāinadziņus, kuros iepin Jumi no katra pēdējā lauka pēdējā vāla, cera, kūļa vai riekstu koka zara; cidoniju vai aroniju krūma. Kaklā, tāpat kā Jumjos, uzkar Steberi. To var veidot dažādi. Mēs, pēc vidzemnieku ieraduma, sasienam vienā saīšķi dīvus ābolus, burkānu un dažus ziedus — madaras, gipsenes vai citus, kas vēl uz lauka vaī dārzā atrodami. Runājot par pašu Jumi, savās domās it kā iepinām viņu vāinadziņā, bet ir jau latviešiem arī cīts variants — tā kā mums, kā tautai, patīk elki (līdzīgi kā skandināviem troļļi), tad esam iedomājušies Jumi attēlot arī fiziski. Viņš esot nelielā izmēra vīriņš, kā mazs rūķītis, kurš dzīvo lauka vidū zem akmens, un viņam ir zaļi svārki, dzelteni zābaki un vāinags galvā. Jumis, kā jau mazs būdams, protams, neskraida apkārt, jo tālu neaizskries, bet lido ar sīkspārnī kā personīgo līdoni — kā Avatars ar savu skaisto pūķeni, bet dažkārt lecot ar sieņāzi kā uz zirga. Dažos novados savukārt stāsta, ka Jumis jājot baltā zīrgā.

Savukārt citas baltu tautas no pēdējā plāvuma izveidoja lielu salmu lelli, kuru izpuškoja un vairāk vai mazāk pat ieģerba drānās. Lielo lelli atstāja lauka malā, parasti pie iebrauktuvēs laukā. Es noskātījos, ka lītvīni (balīkrievi) to dara vēl šobaltēn. Katrai labībai, dārzeniem, ogām un riekstiem, ir savs Jumis — grīķiem, miežiem, kviešiem, rudziem, auzām — savs, līniem — savs, lēcām, pupām, pupiņām, zīriem — savs. Viņi tā arī saucas: Miežu Jumis, Auzu Jumis, Rudzu Jumis u.c. Katram Jumim uzpīn savu vāinadziņu, bet lazdas vāinadziņā neaizmīrst iepīt kādu dubultrieķiņu.

Apjumībās, tāpat kā Jumja svētkos, cep lielo Jumja maizes kukuli. Saimniece cep arī rudzu raušus, dažādus plāceņus, karašas, pladas, novāra zīmus un pupas ar visām pākstīm (pupstus).

Ēd visdažādākos dārzenus. Ja Apjumību pirmajā dienā ēdot cāla gaļu (mūsdieni broileri), tad otrajā dienā jau kauj pašu gailī, aunu vai āzi. Auna vai āza galvu esot pakāruši uz bēniņiem pašā čukurā, lai apsārgā māju pret urgučiem un cītiem «inspektoriem».

Apjumībās dažkārt svīn arī Apbēdas jeb «cūku bēres». Tam, ka Rudenājiem speciāli barotu suķi sauca par Mīkelīti (Mišu), man gan nav iebildumu. Apjumībām tiek darināts speciāls alus no dažādiem graudiem. Jumja alu vienmēr sauc par «saldū alutīnu». Tautasdziesma skan: «Kas tie tādi bučojās/ Mūsu nama pakaljā? Mieža Jumis bučojās/ Ar apīna cekulinu.»

Svētes laikā dziesmās sākotnēji tiek daudzināta Māra un Jumis, tad pāriet uz savstarpēju apdziedāšanu. Portugāļiem ir līdzīga apdziedāšanās — vīri lec kājās un dzied preti savu dziesmu pret sievu indīgajiem dzēļieniem un otrādi, un, jo trakāk, jo labāk — kamēr ausis svīst. Tikai alus vietā portugāļi dzer vīnu, un Lisabonā vēl kāt piedzer kīšu likierīti.

Ja pirmajā, dažkārt otrajā dienā, Jumja keršana bija rituāls, tad vakarā jau tās ir rotaļas, un Jumja keršana, protams, atkal ir vesela izrāde. Jumis (kāds saģērbies kā Jumis) cēnas aizbēgt, bet meitas cēnas viņu nokert — kura noker, tā «iepin» savā vāinagā. Zemgalē ir pilnīgi pretējs variants — viena no meitām ir Barvede, kura ar Steberi kairina pušus un tie mēģina viņai to atņemt, bet visas citas meitas barvedi aizstāv — sanāk labs jandālinš. (Mūsmājās mēs gan Steberi katrs pats sev gatavojam.) Populāras rotaļas Apjumībās ir: «Es ar savu cīsu maišu dancot gāju», «Pēdējais pāris šķiras», «Viens par maz, trīs par daudz» (vismaz mēs savā dzīmtā šīs rotaļas tā saucam). No dejām visatbilstošākā, protams, ir «sudrālinjas», jo rījas laiks — tieši priekšā un arī šķērģis «Vecās dzīrnas» būs pašā laikā. Parasti jau katrai dzimtai ir savs repertuārs, un, lai nu kas, bet dziesmu, deju un rotaļu latviešiem netrūkst.

(Turpinājums nākamreiz)
VALDIS ŠTEINS,
Triju Zvaigžņu ordeņa Komandieris